

ระดับชาติ

ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ห้องประชุมย่อยที่ ๘ ห้อง ๓๐๙

อาคาร ๑๐๐ ปีสมเด็จพระพุทธาจารย์ (อ.จ. อาสภมหาเถร)

National Conference Group 08 : Humanities and Social Science

(Room 309)

ผู้ทรงคุณวุฒิ :

๑. รองศาสตราจารย์ ดร.ภาสกร ดอกจันทร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การพัฒนาการสร้างเครือข่ายการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรม
เพื่อเพิ่มพูนคุณธรรม จริยธรรมของชุมชนในภาคอีสาน
Development of Network Building of Management of Dhamma Training
for Moral and Ethical Enhancement of Communities in the Northeast

พระครูภัทรจิตตาภรณ์ (ประสิทธิ์ ภัทรจิตโต)*

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาการสร้างเครือข่ายการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมเพื่อเพิ่มพูนคุณธรรม จริยธรรมของชุมชนในภาคอีสานพบว่า ความเป็นมาของการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมทั้ง ๖ แห่ง ใน ๓ จังหวัด ได้แก่ นครราชสีมา บุรีรัมย์ และสุรินทร์ พบว่าวัดตั้งใกล้เคียงกันแต่ที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมมีการตั้งก่อนและหลังกันไม่มากนัก และมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

การวิเคราะห์เครือข่ายการจัดการการศึกษา ๖ แห่ง ได้ดำเนินการไม่ครบถ้วน ด้านวิทยากร สาเหตุเพราะวิทยากรขาดความรู้ความสามารถในการสอนการปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติธรรมมีจำนวนลดน้อยลง ทั้งยังขาดแคลนบุคลากรที่จะทำหน้าที่กำกับดูแลให้สำนักปฏิบัติเป็นสถานนำปฏิบัติธรรม และไม่สามารถสร้างองค์กรที่เป็นปึกแผ่นสามารถเชื่อมโยงเครือข่ายและให้สอดคล้องกับการแก้ปัญหาในสำนักปฏิบัติธรรมได้

การพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรม จะต้องพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสม มีพระวิปัสสนาจารย์ที่รอบรู้และเชี่ยวชาญในการสอน ส่งเสริมในการสนับสนุนด้านงบประมาณ มีการปรับปรุงอาคารให้สะอาด วัสดุ อุปกรณ์ครบครัน และติดตาม ประเมินผลอย่างต่อเนื่องทั้งก่อนและหลังปฏิบัติธรรม

คำสำคัญ: การสร้างเครือข่าย, สำนักปฏิบัติธรรม, คุณธรรม จริยธรรม

Abstract

Development of Network Building of Management of Dhamma Training for Moral and Ethical Enhancement of Communities in the Northeast the study found Of the management of agency practice in three of the six provinces including Nakhon Ratchasima, Buri Ram, Surin and find a location

* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

nearby, but the agency practice are set before and after, not much. The criteria for consideration by the 2505 Act, the clergy and the ecclesiastical law (No. 2) Act 2535.

Analysis of network management studies have been done six incomplete because the lecturer, lecturer lack of efficacy in teaching practice. The practice is declining. The shortage of staff to supervise the Bureau's practice is practice. And failed to create a unified organization to link networks and in accordance with the recommendations in the Bureau's practice. Network development and management of agency practice. Programs must be developed to suit With the intuitive and well-rounded teachers specialize in teaching. To promote budget support Building materials are thoroughly equipped and monitored continuously before and after practice.

Keywords: Network Building, Meditation, Moral and Ethics

๑. บทนำ

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้ทรงปรารภถึงธรรมาหรือกิจที่พระสงฆ์พึงกระทำในพระศาสนามี ๒ อย่าง คือ คณธรรมาและวิปัสสนาธรรมาเท่านั้นคณธรรมาเริ่มต้นตั้งความสิ้นไปและความเสื่อมไปในอรรถภาพ เจริญวิปัสสนาทำติดต่อกันเนื่อง จนถึงพระอรหันต์ของภิกษุที่มีความประพฤติคล่องแคล่วยินดีในเสนาสนะที่สงัด ชื่อว่าวิปัสสนาธรรมา^๑ พระพุทธองค์ได้ทรงวางหลักและวิธีปฏิบัติในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนให้แก่เหล่าพระสาวก ซึ่งเป็นพระอรหันต์รุ่นแรก เพื่อถือเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระศาสนาาร่วมกัน เพื่อให้พระธรรมคำสอนแผ่ไปในมวลมนุษยชาติและเพื่อความดำรงมั่นแห่งพระสัทธรรม โดยตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่หยาบเทพและมนุษย์^๒ เพื่อให้มนุษย์พ้นจากทุกข์ทางใจหรือทุกข์ในวัฏสงสาร ซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าทุกข์จากขั้น ๕^๓

^๑ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระวชิรญาณวโรรส, พระธัมมปัทมฎกถาแปล ภาค ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๐.

^๒ วิมพา. (บาลี) ๔/๔/๔-๕

^๓ พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๘๙.

พระพุทธเจ้าทรงประทานหลักการเผยแผ่ให้พระสาวกยึดถือเป็นหลักปฏิบัติว่า ให้แสดงธรรมมีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าใจในแต่ละแง่แต่ละประเด็น แสดงธรรมด้วยจิตเมตตาอนุเคราะห์มุ่งจะให้ประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ แสดงธรรมไม่ยกตน ไม่เสียดสีชมผู้อื่น^๔ หลักเกณฑ์ความเหมาะสมของสถานที่ปฏิบัติธรรมสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเบื้องต้นของการเจริญสติแก่ภิกษุปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกหลายแห่ง ดังนี้ “ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เราควรหลีกออกจากหมู่ไปอยู่ผู้เดียว เธอใช้สอยเสนาสนะอันสงัด คือ ป่า โคนไม้ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าทึบ ที่กลางแจ้ง ลอมฟาง ที่สงัดมีเสียงน้อย มีเสียง อึกทึกน้อย ไม่มีคนสัญจรไปมา ไม่มีคนพลุกพล่าน เหมาะเป็นที่หลีกเร้น เธอไปสู่ป่าก็ดีไปสู่ โคนไม้ก็ดีหรือไปสู่เรือนว่างก็ดีนั่งขัดสมาธิตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า”^๕

ในปัจจุบันพบปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำในเขตภาคอีสานมี ๓ ประการ คือ ๑) การบริหารจัดการ ได้แก่ ขาดการจัดทำสถิติและข้อมูลการปฏิบัติธรรม ขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง และการดูแลสถานที่ไม่ทั่วถึง ๒) วิทยากร ได้แก่ วิทยากรมีน้อย ขาดความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติธรรมอย่างแท้จริงและการทำกิจกรรมใช้เวลานานเกินไป ๓) สถานที่ ได้แก่ ในบางพื้นที่ไม่ค่อยสะอาด ที่พักและห้องน้ำไม่เพียงพอ ดังนั้นการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม^๖ ดังนั้นมหาเถรสมาคมให้ความสนใจสนับสนุนการปฏิบัติธรรมโดยออกระเบียบส่งเสริมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด เพื่อรองรับประชาชนพุทธบริษัทที่สนใจใคร่ปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกสมาธิเจริญวิปัสสนา

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาวิจัยการพัฒนารสร้างเครือข่ายการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมเพื่อเพิ่มพูนคุณธรรม จริยธรรมของชุมชนในภาคอีสาน เพื่อให้ทราบถึงความเป็นมา สภาพของเครือข่าย และการพัฒนารสร้างเครือข่ายมีองค์ประกอบและแนวทางปฏิบัติสำนักปฏิบัติธรรม และองค์ประกอบอื่นๆ เช่น คุณสมบัติของสถานที่ปฏิบัติธรรม เป็นต้น อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมอย่างได้ผลและส่งเสริมนักปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดี

^๔ สุชีพ ปุณฺณภาพ, ศาสนาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๔), หน้า ๓.

^๕ งบ.นวก. (ไทย) ๒๓/๔ /๕๒๑.

^๖ พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล), การบริหารวัด, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๒๘๐.

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาความเป็นมาของการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมในภาคอีสาน
๒. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เครือข่ายการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมในภาคอีสาน
๓. เพื่อศึกษาการพัฒนาการสร้างเครือข่ายการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรม เพื่อเพิ่มพูนคุณธรรม จริยธรรมของชุมชนในภาคอีสาน

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

ดำเนินการโดยการเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน ๖ วัด ในพื้นที่ ๓ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป รวม ๘๗ รูป/คน การวิจัยครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยยึดหลักข้อมูลที่มีลักษณะสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการวิจัย สามารถตอบคำถามของการวิจัยตามที่กำหนดไว้ ซึ่งมีวิธีเก็บข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ส่วนการเก็บข้อมูลภาคสนามจากแบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม

๑. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

๑.๑ การจัดกระทำข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการนำข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาเอกสารและข้อมูลจากภาคสนาม โดยแยกตามความมุ่งหมายของการวิจัยมาจัดกระทำดังต่อไปนี้

๑.๒ นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสารต่างๆ มาศึกษาอย่างละเอียดพร้อมจัดระบบหมวดหมู่ ตามความมุ่งหมายของการวิจัยที่กำหนดไว้

๑.๓ นำข้อมูลจากภาคสนามที่รวบรวมได้จากการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม ซึ่งได้จัดบันทึกไว้ในแถบบันทึกเสียงมาถอดความ แยกประเภท จัดหมวดหมู่และสรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่ทำการศึกษาวิจัย หากข้อมูลที่ต้องตรวจสอบใหม่จะต้องกลับไปเข้าสนามอีกครั้งเพื่อความถูกต้อง

๑.๔ นำข้อมูลทั้งที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสารและข้อมูลภาคสนามที่รวบรวมได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม มาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ ซึ่งในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยการนำข้อมูลไปให้ผู้ให้ข้อมูลอ่านหรือกลับไปสอบถามผู้ให้ข้อมูลซ้ำอีก เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงกับความเป็นจริงและใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

๒. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมจากเอกสารและข้อมูลภาคสนามมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปเป็นการพัฒนาการสร้างเครือข่ายการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรม เพื่อเพิ่มพูนคุณธรรม จริยธรรมของชุมชนในภาคอีสาน

๔. สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการสร้างเครือข่ายการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมเพื่อเพิ่มพูนคุณธรรม จริยธรรมของชุมชนในภาคอีสาน” สรุปได้ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ความเป็นมาของการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมในภาคอีสาน ศูนย์ปฏิบัติธรรมในภาคอีสานได้ก่อตั้งโดยมหาเถรสมาคม เพื่อการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่ทางคณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมให้การส่งเสริมสนับสนุนให้วัดทั่วประเทศจัดตั้งขึ้น เพื่อรองรับประชาชนพุทธบริษัทที่สนใจใคร่ปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกสมาธิ-เจริญวิปัสสนา โดยมุ่งให้แต่ละคณะสงฆ์จังหวัดควรมีสถานักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในด้านการฝึกอบรมสมถกัมมัฏฐานหรือวิปัสสนากัมมัฏฐาน อย่างน้อย ๑ แห่งโดยมุ่งให้แต่ละสำนักปฏิบัติธรรมมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์การมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์หรือนโยบาย การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามโครงการหรือกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการปรับปรุงการดำเนินงานในส่วนที่มีเครือข่ายหรือสาขา แต่สถานการณ์การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกลับไม่เพิ่มขึ้น ทั้งยังไม่กระจายครอบคลุมทุกพื้นที่ของจังหวัดตามเจตนารมณ์แห่งระเบียบ มส. ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะขาดการติดตามประสานกระตุ้นส่งเสริมให้ดำเนินการตามระเบียบ มส. ซึ่งมีได้มีมาตรการบังคับ เพราะปัญหาอุปสรรคต่างๆ จึงก่อให้เกิดความสับสนในการเสนอเรื่องขอจัดตั้งทั้งแก่เจ้าคณะผู้ปกครองฝ่ายสงฆ์และเจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ซึ่งส่วนใหญ่ได้เสนอเรื่องผ่านความเห็นชอบของเจ้าหน้าที่ปกครองฝ่ายบ้านเมืองส่วนภูมิภาค (นายอำเภอและผู้ว่าราชการจังหวัด) แล้วส่งเรื่องให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเสนอมหาเถรสมาคม โดยไม่เสนอเรื่องผ่านความเห็นของเจ้าคณะภาคและเจ้าคณะใหญ่ ดังนั้น เพื่อให้การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบ และมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะในเขตภาคอีสานถือว่ามีสำนักปฏิบัติธรรมมากที่สุดและจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ส่วนที่ ๒ วิเคราะห์เครือข่ายการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมในภาคอีสาน โดยสภาพของเครือข่ายคือในแต่ละเครือข่ายจะประกอบไปด้วยจำนวนสาขา ๒-๓ สาขานโยบายในการส่งเสริมสำนักปฏิบัติธรรม มี ๓ ระดับ นั่นคือนโยบายที่สนับสนุนเฉพาะงบประมาณสนับสนุนทั้งงบประมาณและบุคลากร และสนับสนุนมากกว่างบประมาณและบุคลากร ผู้ประสานงานเครือข่ายระหว่างสำนักปฏิบัติธรรมและองค์การบริหารส่วนตำบลคือนักวิชาการศึกษาที่ประสานงานกับหัวหน้าศูนย์ปฏิบัติธรรม ส่วนผู้ประสานงานเครือข่ายภายในระหว่างศูนย์ปฏิบัติธรรม ได้แก่ เจ้าอาวาส และเลขาศูนย์ปฏิบัติธรรม และภายในสมาชิกเครือข่ายมักไม่มีความชัดเจนแต่มักพบว่าผู้ดูแลสำนักปฏิบัติธรรมมีคุณลักษณะผู้นำตามธรรมชาติคนใดคนหนึ่งปฏิบัติหน้าที่ผู้ประสานงานเครือข่ายกิจกรรมเครือข่ายที่พบมี ๒

ลักษณะ คือเป็นกิจกรรมวิชาการและกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญต่างๆ ของชุมชน ศูนย์ปฏิบัติธรรมแต่ละศูนย์ทำหน้าที่รวบรวมและจัดเก็บข้อมูลสารสนเทศเครือข่ายไว้ในลักษณะของแฟ้มข้อมูล และการใช้ฐานข้อมูลสำเร็จรูปของศูนย์ปฏิบัติธรรมในแต่ละแห่งโดยสำนักพระพุทธศาสนาจังหวัดจะให้การสนับสนุน การพัฒนาความรู้ให้กับสมาชิกเครือข่ายเช่น โดยการสนับสนุนในการศึกษา การประชุมอบรมสัมมนาการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายที่พบ คือ มีการร่วมเสนอกิจกรรมและโครงการตลอดจนร่วมดำเนินกิจกรรมและโครงการต่างๆ ร่วมกับศูนย์ปฏิบัติธรรมเพื่อเข้าสู่การประเมินคุณภาพการศึกษาปฏิบัติธรรมภายนอกต่อไป ดังนั้นในการแก้ปัญหาด้านการบริหารงานของสำนักปฏิบัติธรรม คือ ถ้ามีปัญหาบุคคลควรจัดทำหลักสูตรอบรมและมอบใบประกาศนียบัตรให้ด้วยเจ้าสำนักต้องใช้บุคลากรที่เหมาะสมกับงานจัดอบรมเจ้าสำนักปฏิบัติธรรม เพราะต้องการบุคลากรที่มีอุดมการณ์มีความรู้อาศัยรูปแบบแนวทาง ฝึกฝนตนเองไปก่อน เรียนรู้ใฝ่การศึกษาและที่สำคัญเมื่องานต้องสั่งได้ การสร้างสำนักไม่ใช่เรื่องยาก แต่การสร้างผู้อบรมหรือพระวิปัสสนาจารย์ยากกว่า กระบวนการสร้าง พระวิปัสสนาจารย์คือ จัดส่งท่านไปอบรมกัมมัฏฐาน แล้วกลับมาช่วยกันสอนอบรมเมื่อมีการอบรม แต่เจ้าสำนักหรือวิทยากรไม่อยู่ ก็สามารถอัดเทปวีดีโอใช้สอนแทนได้บางโอกาสสืบเนื่องจากปัญหาของเครือข่ายการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมในภาคอีสานมี ๓ ประเด็น คือ ประเด็นที่ ๑ การขาดองค์ความรู้ในด้านการจัดเก็บข้อมูลสารสนเทศ ประเด็นที่ ๒ การขาดองค์ความรู้ในพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ และการขาดองค์ความรู้ในการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของชุมชน และประเด็นที่ ๓ การขาดการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการขาดการสนับสนุนและให้ความสำคัญจากผู้บริหารเป็นต้นสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในนามของมหาเถรสมาคม ต้องสั่งการไปยังจังหวัดต่างๆ ให้การปกครองคณะสงฆ์แต่ละระดับให้ความร่วมมือ สนับสนุนการเปิดสำนักปฏิบัติธรรมตามมติของมหาเถรสมาคม ควรมีการดำเนินการที่ชัดเจนในการจัดตั้งควรมีระเบียบรองรับในด้านกฎหมาย ไม่ใช่มีเพียงแค่มหาเถรสมาคมปรับลดเกณฑ์ให้ผ่อนลงไม่ให้เข้มงวดมากเกินไปจัดอบรมพระวิปัสสนาจารย์ให้มีความรู้จริงๆ ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติออกสำรวจอย่างจริงจัง เพื่อให้ได้สำนักที่ปฏิบัติจริง

ส่วนที่ ๓ การพัฒนาการสร้างเครือข่ายการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมเพื่อเพิ่มพูนคุณธรรม จริยธรรมของชุมชนในภาคอีสานองค์ประกอบเครือข่ายการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรม ซึ่งจากการศึกษาพบ ๓ องค์ประกอบหลัก คือ องค์ประกอบหลักที่ ๑ “การจัดการเครือข่าย” ประกอบด้วย ๓ ด้าน คือ ๑) ด้านความรู้เครือข่าย มี ๔ องค์ประกอบ คือ เนื้อหาสาระใน การพัฒนาความรู้ให้กับสมาชิกเครือข่ายศูนย์ปฏิบัติธรรมร่วมกันการสนับสนุนการให้ความรู้กับสมาชิกเครือข่าย และหน่วยงานพัฒนาความรู้ให้กับสมาชิกเครือข่าย ๒) ด้านกลไกการจัดการเครือข่ายมี ๗ องค์ประกอบคือ โครงสร้างสมาชิกเครือข่าย การมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ การมีส่วนร่วมในการกำหนด

วิสัยทัศน์หรือนโยบาย การมีส่วนร่วมใน การปฏิบัติงานตามโครงการหรือกิจกรรมของสำนักปฏิบัติธรรม การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน การติดต่อสื่อสารภายในเครือข่ายและรูปแบบวิธีการติดต่อสื่อสารภายในเครือข่ายที่หลากหลาย และ ๓) ด้านฐานข้อมูลเครือข่ายมี ๕ องค์ประกอบคือ การรวบรวมข้อมูลสารสนเทศเครือข่าย การแลกเปลี่ยนข้อมูลสารสนเทศเครือข่าย การใช้ข้อมูลสารสนเทศเครือข่าย ระบบข้อมูลสารสนเทศเครือข่าย และผู้รับผิดชอบระบบสารสนเทศเครือข่าย องค์ประกอบหลัก ที่ ๒ “กระบวนการดำเนินงานเครือข่าย” ประกอบด้วย ๖ องค์ประกอบ คือ กฎเกณฑ์หรือระเบียบหรือข้อตกลงเครือข่าย บทบาทหน้าที่สมาชิกเครือข่าย ตัวบ่งชี้ความสำเร็จของการดำเนินงานเครือข่าย การบูรณาการการดำเนินงานเครือข่าย การประเมินผลการดำเนินงานเครือข่าย และการปรับปรุงการดำเนินงานเครือข่าย องค์ประกอบหลักที่ ๓ “ปัจจัยการขับเคลื่อนเครือข่าย” ประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบ คือ ผู้ประสานงานเครือข่าย บทบาทผู้ประสานงานเครือข่าย สมาชิกเครือข่ายและงบประมาณและทรัพยากรสนับสนุนเครือข่าย และองค์ประกอบหลักที่ ๔ “ยุทธศาสตร์เครือข่าย” ประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบ คือ เป้าหมายเครือข่าย แผนกลยุทธ์เครือข่าย และโครงการหรือกิจกรรมเครือข่ายแนวปฏิบัติที่ดีของการพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมประกอบไปด้วย ๔ ส่วน คือ ๑) แนวทางในการพัฒนาเครือข่าย ๒) กระบวนการในการพัฒนาเครือข่าย ๓) เงื่อนไขความสำเร็จในการพัฒนาเครือข่าย และ ๔) ข้อเสนอแนะในการพัฒนาเครือข่าย

๕. อภิปรายผลการวิจัย

สรุปได้ว่าการสร้างเครือข่ายจึงต้องมุ่งเสริมสร้างและปลูกฝังความรู้และความเข้าใจคุณค่าทางจริยธรรม เช่น การรู้จักเสียสละ ไม่เอาัดเอาเปรียบผู้อื่น รู้จักการผ่อนหนักผ่อนเบา ลักษณะของเครือข่ายทั้งในรูปของบุคคล คือ ภูมิปัญญาผู้รู้ และ เครือข่ายในรูปของสถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันทางศาสนา สถาบันทางการศึกษา เป็นต้น โดยมีกิจกรรมที่เครือข่ายต่างๆ ดำเนินการ และจัดระบบข้อมูลเครือข่ายเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาอย่างเป็นระบบ ทั้งในแง่เนื้อหาและองค์ความรู้ที่มีเทคนิคและกระบวนการถ่ายทอดตลอดจนความพร้อมอื่นๆ เพื่อดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพของแต่ละเครือข่าย โดย ๑) การสนับสนุนการพัฒนาบุคลากร ทั้งในแง่ของการพัฒนาองค์ความรู้ หรือเทคนิควิธีการถ่ายทอดและกิจกรรมรวมทั้งการบริหารและการจัดการ ๒) การสนับสนุนงบประมาณ โดยจัดตั้งงบประมาณ เพื่ออุดหนุนแก่เครือข่ายหรือเป็นแหล่งระดมทุนและการบริจาคทรัพย์สินเพื่อสนับสนุนแก่เครือข่าย ๓) การสร้างขวัญกำลังใจ โดยการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์รวมทั้งการให้รางวัล และหรือประกาศเกียรติคุณแก่เครือข่าย ๓. การจัดระบบข้อมูลเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อการเผยแพร่และประสานความร่วมมือคือ ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและศักยภาพของการจัดและให้บริการการศึกษาให้มีคุณภาพการประเมินผล

การใช้ระบบการบริหารเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมใช้แบบสอบถามกับกลุ่มบุคคลในเครือข่ายที่ทดลองใช้รูปแบบเพื่อประเมินผลในด้านความสำเร็จ

การพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมมี ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) สภาพแวดล้อมทั่วไปของการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมในปัจจุบัน มีจุดแข็ง คือ มีการส่งเสริมให้มีการศึกษา ปริยัติธรรมและอบรมภาคปฏิบัติภาวนาธรรมแก่พระภิกษุสามเณรภายในสำนัก เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีความเอาใจใส่ในการเผยแผ่พระธรรม คณะสงฆ์สนับสนุนการอบรมหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์ ส่วนจุดอ่อน คือ บางสำนักมีอาคารไม่สามารถรองรับผู้มาปฏิบัติธรรมจำนวนมากได้ อาคารที่พักมีสภาพเก่าทรุดโทรม เครื่องอำนวยความสะดวกมีไม่เพียงพอ เจ้าสำนักบางแห่งขาดวิสัยทัศน์ ในการปรับปรุงสถานที่ ขาดยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการพระวิทยากรขาดประสบการณ์ในการปฏิบัติพระกัมมัฏฐาน ขาดการประสานความร่วมมือเรื่องวิทยากรกับสำนักปฏิบัติธรรมอื่น ๒) ปัจจัยหลักสำคัญที่ทำให้การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมเกิดประสิทธิภาพนั้น คือ การคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก โดยต้องมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ มีปัจจัยสนับสนุน คือ การวางแผนโครงการเพื่อเป็นแนวทางของการทำงาน การจัดองค์การ การบังคับบัญชาสั่งการ การอำนวยการ การควบคุมกำกับกิจกรรมต่างๆ ให้ดำเนินตามแผนที่วางไว้ การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงาน การจัดทำงบประมาณบัญชีการใช้เงินและตรวจสอบ ส่วนการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมนั้น เน้นหลักอิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เพื่อให้การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีการจัดให้มีกิจกรรมที่สำคัญทั้งภายในและภายนอกสำนัก ๓) รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมที่เป็นมาตรฐาน คือ

๑. เจ้าสำนักมีวิสัยทัศน์ มีการชวนชวนศึกษาดูงานของสำนักที่มีมาตรฐานนำมาปรับปรุงสำนักตนเอง เจ้าสำนักรู้จักกำหนดวัตถุประสงค์ รู้จักริเริ่มโครงการที่เป็นแก่นสารประโยชน์ รู้จักวางแผนโครงการเพื่อปฏิบัติงาน จัดที่พัก อาคารปฏิบัติธรรม ให้มีความสะอาดพร้อมใช้งานได้ และคุณสมบัติอีกประการที่สำคัญ คือ ๑) เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีความสนใจและเห็นความสำคัญของการศึกษา ปฏิบัติและเผยแผ่ธรรมอย่างแท้จริง ๒) มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายอย่างเป็นระบบ ที่มีความโปร่งใสสามารถเปิดเผยและตรวจสอบได้ ๓) มีบุคลากร/เจ้าหน้าที่เพียงพอในการทำหน้าที่ดูแลด้านที่พัก อาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องสุขาและอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่ผู้ปฏิบัติธรรม ๔) มีการดูแลด้านการรักษาความปลอดภัยภายในและบริเวณโดยรอบ ในกรณีที่มีผู้ปฏิบัติธรรมจำนวนมาก สามารถประสานงานขอกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือหน่วยอาสาสมัคร เพื่อมาดูแลรักษาความปลอดภัยอย่างทั่วถึง ๕) มีการดูแลด้านสุขอนามัย กล่าวคือ มีตู้ยาสามัญไว้ประจำหรือมีเจ้าหน้าที่ที่สามารถให้การปฐมพยาบาลเบื้องต้น ในกรณีที่มิใช่ผู้เข้าปฏิบัติธรรมจำนวนมาก

ควรจัดเตรียมเจ้าหน้าที่จากสถานพยาบาลอยู่ดูแล ถ้าหากมีผู้ป่วยฉุกเฉินก็สามารถนำส่งสถานพยาบาลได้ทันที ถ้าหากไม่ได้จัดเจ้าหน้าที่พยาบาลอยู่ดูแลประจำ ก็ต้องมีการประสานไว้กับสถานพยาบาลใกล้เคียงให้สามารถปฐมพยาบาลหรือรับผู้ป่วยฉุกเฉินไว้รักษาตัวได้ทันที ๖) มีการจัดการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องตลอดปี และจัดทำตารางการฝึกอบรมปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน ๗) มีกฎข้อบังคับหรือระเบียบปฏิบัติของวัดหรือสำนักที่จัดพิมพ์ไว้เป็นเอกสารหรือติดประกาศไว้ ณ บริเวณที่เห็นได้โดยชัดเจน

๒. ด้านบุคลากร รู้จักแบ่งงานและการมอบหมายอำนาจหน้าที่การงาน รู้จักประสานความสามัคคีและประสานประโยชน์ร่วมกัน รู้จักปกครองบังคับบัญชา รู้จักติดตามและประเมินผลงาน พัฒนาบุคลิกภาพของตนเองและบุคลากรให้มีภาวะความเป็นผู้นำ จัดการศึกษาทั้งด้านปริยัติควบคู่กับการปฏิบัติ หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ จัดทำสื่อการปฏิบัติธรรม เช่น แผ่นซีดี ดีวีดี หนังสือสวดมนต์ และหนังสือคู่มือการปฏิบัติพระกัมมัฏฐานสืบไป การอบรมประเพณีปฏิบัติธรรมแก่พุทธศาสนิกชน สิ่งสำคัญที่จะทำให้การอบรมสำเร็จประโยชน์ นอกจากจะมสถานปฏิบัติธรรมที่สัปปายะแล้ว บุคลากรที่จะมาช่วยเหลือในการอบรมประเพณีปฏิบัติธรรม ไม่ว่าจะเป็น แม่ครัว อาจารย์ผู้ดูแล หรือแม้กระทั่งพระภิกษุ สามเณร ที่อยู่ภายในวัดก็มีความสำคัญ ควรต้องมีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะในการปฏิบัติธรรมตามแนวมหาสติปัฏฐาน ๔ ดังนั้น เพื่อการส่งเสริมการประเพณีปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และความเข้าใจอันดีเป็นแบบเดียวกันของหมู่คณะ อันจะนำมาซึ่งความสมัคสมานสามัคคีกัน อันเป็นสิ่งสำคัญของการอยู่ร่วมกันและเป็นไปตามเป้าหมายของการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม จึงจำต้องมีการเตรียมการฝึกอบรมบุคลากรเหล่านั้นไว้รองรับพร้อมไปกับการสร้างวางผังก่อสร้างอาคารปฏิบัติธรรมเพิ่มเติม โรงครัว หอฉัน แม้แต่การจัดระบบสัตว์เลี้ยง และการประดับตกแต่งต้นไม้ให้ดูร่มรื่น

๖. ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการสร้างเครือข่ายการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมเพื่อเพิ่มพูนคุณธรรม จริยธรรมของชุมชนในภาคอีสานผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑.๑ ควรมีข้อกำหนดและมาตรฐานในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดให้มีความชัดเจนมากขึ้น เพื่อหาข้อบ่งชี้ที่เหมาะสมแล้วกำหนดเป็นมาตรฐานและนำมาใช้กับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดทั่วประเทศ

๑.๒ ควรจัดให้มีการอบรมเจ้าสำนักปฏิบัติธรรม และพระวิปัสสนาจารย์เกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม และกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพ และให้ความรู้เกี่ยวกับการเจริญวิปัสสนากรรมฐานที่ถูกต้องตามคำสอนของพระพุทธองค์อย่างถูกต้อง เพื่อการถ่ายทอดที่ถูกต้องและชัดเจนต่อไป

๑.๓ ควรมีการตรวจสอบมาตรฐานของสำนักปฏิบัติธรรม และสำรวจการปฏิบัติหน้าที่ของสำนักปฏิบัติธรรมเป็นประจำตลอดเครือข่ายที่เป็นสาขา เพื่อการพัฒนากระบวนการและวิธีการให้มีความเหมาะสมชัดเจนและสร้างมาตรฐานให้เกิดขึ้นกับสำนักปฏิบัติธรรมและการประสานงานเครือข่ายต่อไป

๒. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๒.๑ ควรเพิ่มเติมการบรรยายหรือวิธีการนำหลักธรรมไปประยุกต์ในชีวิตประจำวันได้ เมื่อกลับไปสู่ครอบครัวหรือที่ทำงาน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมถึงการใช้สื่อต่างๆ ประกอบการบรรยายเพื่อให้เกิดความชัดเจนและสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้ปฏิบัติธรรมมากขึ้น

๒.๒ ควรมีการบรรยายเกี่ยวกับกฎระเบียบในการเข้าร่วมปฏิบัติธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจแก่ผู้ปฏิบัติธรรมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นการบรรยายในที่ประชุม หรือรูปแบบเอกสาร รวมถึงการดูแลผู้ปฏิบัติอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ที่ต้องมีศักยภาพนอกเหนือจากความรู้เรื่องการปฏิบัติธรรมแล้ว ควรมีทักษะและวิธีการในการแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าได้ดี มีรูปแบบที่ชัดเจน เพื่อสร้างความเคารพซึ่งกันและกันของผู้ร่วมปฏิบัติธรรมกันเอง และระหว่างเจ้าหน้าที่ด้วย

๒.๓ ควรมีการจัดสถานที่ให้เป็นสัดส่วนมากกว่าเดิม ทั้งในส่วนของห้องพักสำหรับผู้ปฏิบัติ ควรมีความเป็นส่วนตัวมากขึ้น เพื่อให้เป็นการรบกวนกันในระหว่างปฏิบัติ และสถานที่ปฏิบัติธรรมกับห้องพัก ก็ควรแยกจากกัน ควรมีสถานที่สำหรับปฏิบัติธรรมในอิริยาบถต่างๆ เพื่อให้เหมาะสม และเกิดผลสัมฤทธิ์แก่ผู้ปฏิบัติธรรมด้วย

๒.๔ รูปแบบการบริหารเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำนักปฏิบัติธรรมไปใช้ควรมีการจัดอบรมชี้แจงทำความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารเครือข่ายให้บุคลากรในสำนักงานเขตพื้นที่ปฏิบัติธรรมทราบซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจตรงกันและสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพการบริหารเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำนักปฏิบัติธรรมนี้ไปใช้ควรมีการจัดทำแผนแนวทางการปฏิบัติงานตามรูปแบบการบริหารเครือข่ายมีการกำหนดระยะเวลาในการนิเทศติดตามและประเมินผล

๓. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

หากมีการวิจัยเกี่ยวกับ การพัฒนาการสร้างเครือข่ายการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมเพื่อเพิ่มพูนคุณธรรม จริยธรรมของชุมชนในภาคอีสานในครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในลักษณะต่อไปนี้

๓.๑ ควรศึกษาการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม โดยมุ่งเน้นในด้านต่างๆ ให้มากขึ้นเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมต่อไป

๓.๒ ควรศึกษาจากกลุ่มประชากร หรือกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่านี้ เช่น ระดับภาค เป็นต้นเพื่อศึกษาข้อมูลว่ามีการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม มีความเหมือน หรือแตกต่างจากการวิจัยครั้งนี้

๓.๓ ควรศึกษาประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม เพื่อพัฒนาวิธีการและรักษารูปแบบ รวมถึงส่งเสริมสำนักปฏิบัติธรรม ให้คงอยู่เป็นโครงการพัฒนาสังคม ให้ได้รับความสุขต่อไป

๓.๔ ควรศึกษาหลักการและวิธีการในประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมที่ประสบความสำเร็จ เพื่อนำมาเปรียบเทียบหาจุดบกพร่องและแก้ไขให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(ก) ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

(ข) ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล). การบริหารวัด. พิมพ์ครั้งที่ ๘. นครปฐม : เพชร

เกษมการพิมพ์, ๒๕๔๙.

สุชีพ ปุญญานุภาพ, ศาสนาเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง,

๒๕๒๔.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระวชิรญาณวโรรส. พระธัมมปัทมฐกถาแปล ภาค ๑. พิมพ์

ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.